

Алла Алфьорова,
викладач ДНЗ «Житомирське вище
професійне технологічне училище»

СТАТТЯ
НА ТЕМУ «ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ
ФОРМУВАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ В ОСВІТНІЙ
ПРОЦЕС
(з досвіду роботи)

Сучасні стандарти професійної освіти вимагають нових підходів не лише до організації освітнього процесу, але й до оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти. Нормативні документи МОН України *визначають формувальне оцінювання серед основних різновидів оцінювання.*

Формувальне оцінювання в багатьох країнах вважається одним з найбільш перспективних напрямків реформування освіти. Формувальне оцінювання – це інтерактивне оцінювання прогресу здобувачів освіти, що дає змогу викладачеві відповідно адаптувати освітній процес, опираючись на дані відстеження особистісного розвитку здобувачів та хід набуття ними навчального досвіду й компетентностей.

Теоретичні підходи до практики оцінювання навчальних досягнень розкрито в працях різних авторів. Класичним у наукових колах зарубіжжя вважається визначення, запропоноване К. Бібі, який трактує оцінювання як «систематичне збирання і тлумачення фактів, за якими йде наступний етап – судження про їх цінність і відповідне планування подальших дій».

Вирізняють оцінювання результатів навчання й оцінювання для навчання. У першому варіанті це сумативне оцінювання, у другому – формувальне оцінювання. Формувальне або формативне, формуюче, формаційне оцінювання називають ще оцінюванням для поліпшення навчання.

О. Локшина на основі аналізу тлумачень поняття «формувальне оцінювання» зарубіжними вченими Ф. Перрену, Б. Коуві та Б. Беллом, П. Блеком сформулювала визначення: «Формувальне оцінювання розуміється як інтерактивне оцінювання учнівського прогресу, що дає змогу педагогу визначати потреби учнів, адаптуючи до них процес навчання».

Отже, формувальне оцінювання дає можливість здобувачам освіти усвідомлювати й відслідковувати особистий прогрес і планувати подальші кроки з допомогою викладача. Для педагога формувальне оцінювання означає бути поруч із здобувачем і вести його до успіху. Викладачі використовують інформацію з оцінювання для корегування навчання та забезпечення правильного виконання здобувачами завдань. Коли наставники регулярно залучають здобувачів освіти до збирання та перевірки інформації про своє навчання, вони допомагають їм ставати відповідальними та самостійними.

Здобувачі освіти виокремили такі компоненти успішного застосування формувального оцінювання: забезпечення викладачем ефективного зворотного зв'язку із здобувачами; активна участь здобувачів у процесі власного навчання; корегування процесу навчання з урахуванням результату оцінювання; визнання вагомого впливу оцінювання на мотивацію та самоутвердження здобувачів, які, своєю чергою, впливають на навчання; уміння здобувачів оцінювати свої знання самостійно.

Алгоритм діяльності педагога щодо організації формувального оцінювання можна представити у вигляді такої послідовності дій:

- формулювання об'єктивних і зрозумілих для здобувачів навчальних цілей;

- створення ефективного зворотного зв'язку;
- забезпечення активної участі здобувачів у процесі пізнання;
- ознайомлення здобувачів освіти із критеріями оцінювання;
- забезпечення можливості й уміння здобувачів аналізувати власну діяльність (рефлексія) ;
- корегування спільно із здобувачами підходів до навчання з урахуванням результатів оцінювання.

Якщо уявити здобувачів освіти в образі рослин, то підсумкова оцінка, що прийнятна для традиційного навчання, – це процес простого вимірювання їхнього зросту. Результати вимірювань будуть цікавими для порівняння та аналізу, але вони самі по собі не впливають на ріст рослин. Формувальне оцінювання, навпаки, схоже на підживлення і полив рослин. Тим самим безпосередньо впливає на їх ріст. Для порівняння, наведемо приклад: «Коли кухар готує суп і куштує його, – це формувальне оцінювання. Коли страву споживає клієнт – це підсумкове оцінювання».

Формувальне оцінювання – інтерактивне оцінювання учнівського прогресу, що дає змогу викладачам визначати потреби учнів, адаптуючи до них процес навчання, а здобувачам освіти усвідомлювати й відслідковувати особистий прогрес і планувати за допомогою викладача подальші кроки у навчанні.

Формувальне оцінювання дає можливість зрозуміти: Як далеко просунулися здобувачі освіти? В якому напрямку їм потрібно рухатися далі? У який спосіб це зробити краще?

Сумативне та формувальне оцінювання не виключають одне одного, а лише доповнюють. Під час формувального оцінювання ми корегуємо процес навчання, під час сумативного – визначаємо якість його результатів.

Формувальне оцінювання має на меті: підтримати навчальний поступ здобувачів; формувати в здобувачів освіти впевненість у собі, наголошуючи на сильних сторонах, а не на помилках, діагностувати досягнення на кожному з етапів навчання; вчасно виявляти проблеми й запобігати їх нашаруванню; підтримувати бажання навчатися та прагнути максимально можливих результатів.

Формувальне оцінювання – це не оцінка, а механізм формування навчального процесу; це інструмент підтримки, а не контролю. Воно відбувається під час навчання і є його частиною, завжди є позитивним, індивідуалізованим, забезпечує зворотний зв'язок, який допомагає зрозуміти наступні кроки в навчанні. Через зворотний зв'язок можна не лише показати здобувачеві, що вже виходить добре, а на що варто звернути увагу.

Важливо, щоб формувальне оцінювання було пов'язаним із результатами навчання; містило коментарі щодо конкретних характеристик виконаного завдання; пропонувало подальші кроки; було своєчасним (із достатнім проміжком часу на опрацювання коментарів до виконаної частини завдання). Таке оцінювання може бути без балів або додавати невеликий бал до фінальної оцінки.

Інструменти формувального оцінювання поділяють на: графічні (картки завдань, завдання на послідовність, схеми, списки пріоритетів); наочні (оціночні листи, контрольні списки, запитання для обговорення, спостереження здобувачів, спостереження педагога); текстові, фото, відео (запитання, щоденники, форми; запитання); консультація (запитання, форми).

Пропонуємо розглянути окремі техніки формувального оцінювання для розширення діапазону інструментарію, який використовується педагогами для вимірювання навчальних досягнень здобувачів освіти.

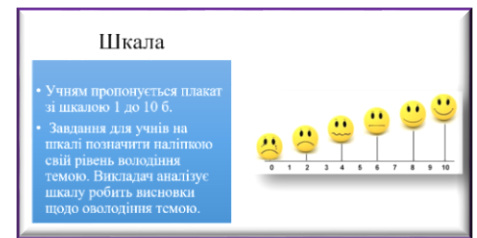
Спрямоване розшифрування. Здобувачі освіти своїми словами розшифровують ті поняття, які були опрацьовані на уроці. Наприклад, розшифрувати поняття: обмеженість ресурсів, альтернативна вартість, економічна модель, мікроекономіка, макроекономіка.

Резюме в одному реченні. Здобувачі освіти одним реченням дають характеристику основних понять, розібраних на уроці. Наприклад, резюме до поняття «економіка»: наука про обмеженість ресурсів та вибір.

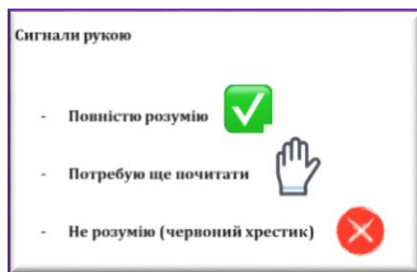
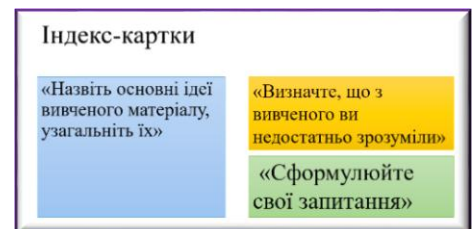
Карти додатків. Здобувачі освіти наводять приклади з життя на застосування вивченого матеріалу, таким чином відбувається перенос знань з теорії на практику.

Наприклад: пропоную пригадавши один день із життя родини, визначити, в яких випадках її члени ставали дійовими особами (суб'єктами) економічних відносин.

Шкала. На полях зошита (або за допомогою шкали) здобувач освіти креслить шкалу і відзначає хрестиком на якому рівні, на його думку, виконана робота. Внизу – не впорався, посередині – впорався, але виникли проблеми, вгорі – все вийшло. Під час перевірки викладач обводить хрестик, якщо згоден з оцінкою здобувача, або малює свій, якщо не згоден.

Індекс-картки для узагальнення або запитань. Викладач періодично роздає здобувачам картки із завданнями, зображеними з обох боків (почергово перевертаючи певним боком).

Сигнали рукою.

Викладач просить показувати сигнали, що позначають розуміння або нерозуміння матеріалу (у ході пояснення понять, принципів, процесу тощо). Попередньо потрібно домовитися із здобувачам про використання таких сигналів. Після ознайомлення із сигналами викладач опитує здобувачів кожної групи: «Що саме Ви не зрозуміли? У чому відчуваєте невпевненість? Що ви зрозуміли й можете пояснити?». За результатами отриманих відповідей викладач приймає рішення про повторне вивчення, закріплення теми або продовження вивчення тем за програмою

Світлофор. У кожного здобувача освіти є картки трьох кольорів світлофора. Викладач просить здобувачів показувати карткою відповідного кольору розуміння (зелений), неповне розуміння (жовтий), нерозуміння (червоний) матеріалу. Після сигналу викладач з'ясовує: що зрозуміли? Що не зрозуміли?

Однохвилинне есе. Техніка, яка використовується з метою представлення здобувачами зворотного зв'язку про вивчене з теми. Для написання есе вчитель може поставити такі запитання: Що найголовніше ти дізнався сьогодні? Які питання залишилися для тебе незрозумілими?

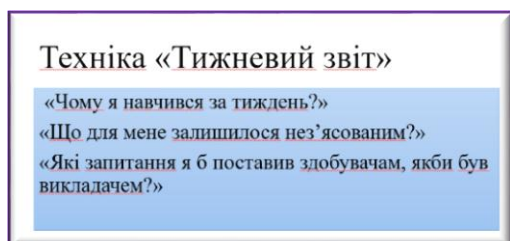
Мовні зразки (підказки). Викладач періодично дає здобувачам мовні зразки (вислови, підказки), які допомагають будувати відповідь.

Трихвилинна пауза. Викладач надає здобувачам трихвилинну паузу, яка дає можливість здобувачам обдумувати поняття, ідеї уроку, пов'язати з попереднім матеріалом, знаннями, досвідом, а також визначитися із незрозумілими моментами. (Я змінив/змінила своє ставлення до.... Я дізнався/дізналася більше про.... Я ставився/ставилася до ...).

✓ Що зрозумів, чому навчився на уроці?	✓ Було цікаво...
✓ Що було цікаво, складно, вдалося?	✓ Було важко...
✓ Мені ще потрібно повчитися...	✓ Тепер я можу...
✓ За що можу похвалити себе?	✓ Я навчився...
✓ Навіщо нам потрібен був цей урок?	✓ Я зміг...
✓ Що найбільше вразило?	✓ Я спробую...
✓ Що є потрібним для запам'ятовування?	✓ Мене здивувало...
✓ Над чим треба ще попрацювати?	✓ Урок дав мені для життя...

Лист самооцінки роботи в групі	
	ТАК-НІ
Я був активним в групі.	
Я відразу зрозумів, як треба виконати завдання.	
Я пропонував декілька способів виконання завдання.	
Я не відволікався від основної роботи.	
Я уважно слухав, які ідеї пропонують інші учасники групи.	
Я дуже хотів, щоб наша група виконала завдання правильно і швидко.	

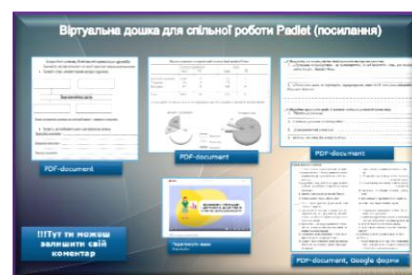
Дві зірки й побажання (взаємооцінювання). Застосовується для оцінювання творчих робіт здобувачам, творів, есе. Викладач пропонує перевірити роботу одногрупникам. Коли здобувачі коментують роботи один одного, вони не виставляють оцінки, а вказують на два позитивні моменти – «дві зірки» – і на один момент, який потребує доопрацювання – «побажання».

Техніка «Тижневий звіт». У кінці навчального тижня кожному здобувачеві пропонується дати відповіді на запитання «Чому я навчився за тиждень?», «Що для мене залишилося нез'ясованим?», «Які запитання я б поставив здобувачам, якби був викладачем?».

Інструментами формувального оцінювання можуть виступати: портфоліо навчальних досягнень здобувача освіти (е-портфоліо), різноманітні проекти, методи проблемного навчання, різні форми змішаного навчання, цифрові сервіси, ігрові технології.

Цифрові технології та інструменти дають можливість відразу отримати зворотній зв'язок. Приклади реалізації формувального оцінювання за допомогою цифрових інструментів: використання віртуальних дошок; використання Google форм з коментарями до відповідей; онлайн-сервіси, які дають можливість побачити результати роботи кожного здобувача освіти зокрема та цілої групи разом.

Отже, навчання й оцінювання – нероздільні процеси. Як бачимо, педагогічне оцінювання є одним із найважливіших елементів сучасного навчального процесу. Від правильної організації оцінювання більшою мірою залежить ефективність управління навчальним процесом. Формувальне оцінювання – це цілеспрямований неперервний процес спостереження за навчанням здобувачів освіти; воно є необхідною умовою інтерактивного навчання, у процесі якого формується культура спільного обговорення у групі, розвиваються навички критичного і творчого мислення, а також формується середовище, що заохочує здобувачів запитувати. Формувальне оцінювання підтримує впевненість у тому, що кожен із здобувачів здатен покращити свої результати, оскільки їм наводяться приклади того, що від них очікують.

Використані інформаційні джерела:

1. Вілмут Дж. Оцінювання для навчання: навч. посіб. /за ред. І. Є.Булах, М. Р. Мруги. Київ: Майстер-клас, 2007. 170 с.
2. Гронлунд Норман Е. Оцінювання студентської успішності: практичний посібник /Е.Гронлунд Норман. Київ., 2005. 312 с.
3. Кабан Л.В. Формувальне оцінювання навчальних досягнень учнів у новій українській школі. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=4471 (дата звернення: 03.01.2023).
4. Канівець Т.М. Основи педагогічного оцінювання: навчально-методичний посібник /Т.М. Канівець. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2012. 102 с.
5. Локшина О.І. *Інновації в оцінюванні навчальних досягнень учнів у шкільній освіті країн Європейського Союзу /Електронна бібліотека НАПН України. Порівняльно-педагогічні студії 2009. № 2. С. 107-114. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/7084/>. (дата звернення: 30.12.2022).*
6. Морзе Н. Використання цифрових технологій для формувального оцінювання //Н.Морзе, В. Вембер, М. Гладун //Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету.

2019. Вип. спецвип. С. 202-214. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/oeemu_2019_spetsvip. (дата звернення: 20.12.2022).

7. Основи педагогічного оцінювання. Частина I. Теорія. Навчально-методичні та інформаційно-довідкові матеріали для педагогічних працівників /Агрусті Г., Артемчук Л. М., Булах І. Є., Вілмут Д., Лукіна Т. О., Мруга М. Р. Київ: Майстер-клас, 2005. 94 с.

8. Основи педагогічного оцінювання. Частина II. Практика. Навчально-методичні та інформаційно-довідкові матеріали для педагогічних працівників /упорядники: Артемчук Л. М., Булах І. Є., Мруга М. Р. Київ: Майстер-клас, 2005. 54 с.

9. Рекомендації Міністерства освіти і науки України щодо впровадження змішаного навчання у закладах фахової передвищої та вищої освіти. URL: <http://surl.li/exep>. (дата звернення: 28.12.2022).

10. Роміцина Л.В. Формувальне оцінювання навчальних досягнень учнів з математики в Новій українській школі. URL: <http://surl.li/ehgwe>. (дата звернення: 27.12.2022).

11. Формувальне оцінювання як засіб підвищення ефективності освітнього процесу. URL: <http://surl.li/ehgyt>. (дата звернення: 03.01.2023).

12. Щербак О. І., Софій Н. З., Бович Б. Ю. Теорія і практика оцінювання навчальних досягнень: Навчально-методичний посібник /За наук. ред. О. І. Щербак. Івано-Франківськ, «Лілея-НВ», 2014. 136 с

Рецензент: *Недашківська Л., методист НМК ПТО у Житомирській області*